

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

**מצות קידוש
בהנ"ם**

- רסג -

נמסר בשבת פרשת אמור ה'תשע"ב

עיצוב גרפי ועימוד: תמנתי עיצוב גרפי

בשבת פרשת בהר-בחקותי **יאוחר** השיעור לשעה 5:30 אחה"צ ויהיה בעניין:

בגדר איסור רבית

מנחה בשעה 5:05 (ובזמן הדלקת נרות בביה"כ"נ המרכזי)

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

מצות קידוש כהנים

שמקור דין כיבוד בהקדמת הכהן נלמד מ'וקדשתו'. ואמנם לפי שיטתו אכן שני הענינים אלו, הפרשתו מפסולות וניהוג כבוד בו, אינם תלויים כלל ברצונו של הכהן, שהרי אין לחלק בין שני דינים אלו הכלולים במקרא אחד. ומדויק כן להדיא בלשון הרמב"ם שם שהוכיח שענין הכבוד אינו תלוי ברצונו, מהא דהפרשתו מהאיסורין היא גם כן בעל כרחו. אלא שעדיין טענת הרא"ם במקומה כיצד נלמדים שני דברים מחד קרא. ועוד, מה יענה הרמב"ם על דברי מהר"ם הלא כתיב 'כהונתכם' דמשמע דהכהונה שלהם היא. וביותר קשה מהסוגיא בגטין שמבואר שמצד הדין יכול כהן אחר לקרוא בתורה ראשון.

[ומקור לסברת הרמב"ם איכא בתוספתא (סנהדרין ד,א) דכהן גדול לא ירחץ במרחץ עם אחרים, כמו שהראה באו"ש (כלי המקדש ד ובמש"ח ר"פ אמור). והיינו משום שמצוה לקדשו ולכבדו [והר"ן במגילה (כח) כתב ד'וקדשתו' קאי על כה"ג. ובבאר שבע (בהוריות יב:) ובמנ"ח תמהו עליו מפשט המקראות שאינם מורים כן, דהא רק לבתר הכי כתיב והכהן הגדול מאחיו וגו']], ולרבי יהודה אפילו אם הסכים לכך אין שומעין לו שנאמר וקדשתו - על כרחו. ואף שהרמב"ם (כלי המקדש ה,ג) פסק כחכמים שאם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות בידו, כבר פירשו דהיינו מפני שזהו כבודו שישמשוהו שם, אבל בלאו הכי לא^א].

ולפרש שיטת הרמב"ם מצד הסברא, י"ל בשלשה אופנים המדוקדקים כולם בלשונות הרמב"ם; -

האחד, בלשון הרמב"ם בספר המצוות מבואר שהמצוה היא לכבד זרע אהרן. וכתב שזהו הטעם שנתרבו (בספרא) אף בעלי זמין לכיבוד, הגם שאינם מקריבים לחם אלקיהם, אלא שהמצוה היא 'לכבד כל הזרע הנכבד ההוא', תמים ובעל מום. ומשמע שגדר הדין הוא לכבד את שבט הכהונה, ואינו כבוד לכהן הפרטי. אשר על כן אף אם הוא עצמו מוחל, כבוד השבט מי ימחל.

ובזה מובנת שיטת הראשונים המובאת במאירי (בגטין נט) אודות כיבוד לחכם במקום שיש כהן, שאם נודע לנו על כהן בעולם שהוא גדול כמו החכם, אין החכם קודם לכהן, 'שכבודו של אותו כהן שבמקומו מתפשט לכל בני משמרתו וכולם במקומו הם ומשום גזל השבט נגעו בה, לא משום גזילו של זה לבד', משא"כ אם אין כהן בשום מקום כמו החכם הזה - החכם קודם. וטעמה של דעה זו הוא כאמור, שכבוד שבט הכהונה הוא ולא כבוד הכהן הפרטי, ולכן הקובע הוא אם יש חכם בכל השבט כמו הישראל.

א ויש להעיר שלפי"ו ר"י אוסר אעפ"י שהוא לכבודו, ואילו לגבי אביו אמר ר"י (בפסחים נא.) שמוותר לרחוץ עמו משום שזהו כבודו.

(א) 'וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב, קדש יהיה לך' וגו' - פרש"י נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה. והיא ברייתא דתנא דבי רבי ישמעאל (בגטין נט: ועוד), ומנו הרמב"ם (בסהמ"צ לב) והחינוך מצות כיבוד הכהנים במנין תרי"ג המצוות). אלא שרש"י לא הביאה על רישא דקרא - 'וקדשתו' כפשט הברייתא, רק על 'קדש יהיה לך'. וכבר עמד על כך הרא"ם. ובמהר"ם שיף (בגטין שם) דייק גם מרש"י בגמ' שכן פירש הברייתא, שכתב על רישא דברייתא 'וקדשתו' - "כי את וגו'". הרי מפרש שהדרשה נסמכת על המשך הכתוב. וביאר הרא"ם טעמו של רש"י, כי מ'וקדשתו' הלא דרשינן לכפות הכהן להוציא את האשה הפסולה לו (תו"כ, הובא ברש"י. וכן הוא ביבמות פח: וברש"י - שאם לא רצה כהן להתקדש מטומאה ומנשים פסולות - דפנו), והוקשה לו א"כ כיצד למדים ניהוג כבוד מהאי קרא הלא כבר נדרש לענין כפיית הכהן שישמור אזהרותיו - על כן פירש הדרשה דתנדר"י דאסיפיה דקרא קאי.

ויש להוסיף נופך; דלא רק שהוקשה לרש"י כיצד להוציא שני לימודים ממקרא אחד, אלא ביותר קשה ששני הפירושים הללו מנוגדים בענינם, שזה ענין כפיית הכהן להתקדש ואילו מתן כבוד הוא ברצונו, ובפרט לפי מה שכתב מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (מובא במרדכי בגטין שם) שיכול הכהן למחול על כבודו וכמו ת"ח שמחל על כבודו שכבודו מחול, דהכא נמי הכהונה ידידה היא כדכתיב 'והיתה לו ולזרעו' וכתביב 'כהונתכם' כמה פעמים. וכן הוכיח מהסוגיא בגטין שם דדוקא לקרוא ראשון אינו רשאי לתת לאחר משום תקנתא דרבנן דלא ליתו לאינצויי, משא"כ בשאר עניני כבוד רשאי. והוסיף מהר"ם שאף על פי שדרשו מ'וקדשתו' שכופים אותו לגרש אשה פסולה, הרי שאין הדבר תלוי ברצונו של כהן - דוקא לענין זה אמרו אבל לא לענין כבוד. ואם כן זהו שהוקשה לו לרש"י כיצד נחלק בסכינא חריפא פירושא דקרא, דלענין קידושו מנשים פסולות מפרשינן 'וקדשתו' בכפיה ואילו לענין ניהוג כבוד מתפרשת המצוה מרצונו [והלא שניהם מדאורייתא כדנקטו רוב הראשונים כמשמעות פשט הסוגיא בגטין נט, וכמוש"כ המג"א (רא) להלכה] - על כן פירש רש"י דניהוג כבוד נלמד מ'קדש יהיה לך'.

ומדויקים הדברים בלשון המקרא, ד'וקדשתו' משמע מצוה המוטלת עלינו לעשות מעשה בכהן, והיינו שאם היה נשוי לפסולה מצווים ב"ד לכופו לגרשה, ואילו 'קדש יהיה לך' משמעו תוצאה ולא עשיית מעשה בכהן עצמו אלא יחוס קדושה לכהן, שיהא קדוש ומכובד אצל הישראל, ועל כן מקרא זה נדרש לענין הכבוד שאינו אלא מרצונו של כהן.

(ב) אולם שיטת הרמב"ם (ספר המצוות עשה לב) מפורשת שהמצוה לכבד הכהנים אינה תלויה ברצונם אלא אפילו ימאנו לא נשמע מהם. והנה הרמב"ם הביא הברייתא דתנדר"י כפשוטה,

ההנה צ"ב מדוע החיוב לכופם שלא לישא פסולות נמנה כמצוה לעצמה, והלא לכאורה כל ענינה הוא לכפות הכהנים לקיים אזהרותיהם שנצטוו בהם כבר, וכדין כפיה על המצוות ואפרושי מאיסורא שבכל התורה, שאינו נחשב מצוה לעצמה. ואמנם צריך להבין את גוף הדרשה דתו"כ ד'וקדשתו' בעל כרחו, למה נצרך לזה קרא והלא בכל התורה כולה ב"ד כופים על המצוות - אלא שכבר מבואר בסוגיא דיבמות (פח:) דלהכי דרשינן מ'וקדשתו' בעל כרחו, לומר דאף בגוונא דתרי ותרי והיא ניסת לאחד מעדיה המעידים שמת בעלה ואומרת 'ברי לי' - כופים אותו לגרשה, ומשא"כ בישראל בגוונא דתרי ותרי ונישאת לאחד מעדיה שאין כופים לגרשה, כמבואר בכתובות (ככ:). וביאור הדבר כתבו האחרונים (קובה"ע כא; חדושי ר' ראובן ב"ב דף ל ובקה"י כתובות) דבעלמא דין כפיה על המצוות היינו כדי שיקיים האדם את מצוותו המוטלת עליו, דב"ד מצווים לדאוג לכך שכל אדם יקיים את מצוותו, ועל כן בתרי ותרי כשהוא והיא אומרים ברי שמוותרת, אי אפשר לנו לכופם להוציא שהרי לפי דבריהם אין כאן איסור ואצל ב"ד הדבר ספק [ורק לכתחילה אסור להתיר לישאדהא איכא ספק קמן ושנים אומרים לא מת והיאך נתי, ומ"מ דין כפיה ליכא דכיון שאצלם הדבר ברי א"א לב"ד לכופם מספק, וכפי שהאריך בזה הגרש"ש"ק בשערי ישר], משא"כ כאן ישנה מצוה מיוחדת עצמית על ישראל לקדש הכהן ולהפרישו מדבר הפוסלו, ואין הכפיה משום מצוותו של הכהן גרידאאלא מצוה עצמית המוטלת על כלל ישראל. ועל כן אף על פי שהוא והיא אומרים 'ברי' מ"מ ב"ד כופים אותו לגרשה.⁷

ונראה שכביאור האחרונים מבואר להדיא בדקדוק לשון הרמב"ם שכתב בספר היד שהמצוה היא 'להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לעבודה'. מבואר בלשונו שהיא מצוה עצמית על כלל ישראל להבדיל הכהנים להכינם לעבודה כשם שהובדלו ע"י הקב"ה כמו שכתב הרמב"ם שם בריש דבריו 'הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות', וההבדלה וההכנה לעבודה נעשית ע"י כפייתם על מצוות הכהונה שבעברם עליהם 'מחללים קדושתם' ו'נפסלים לעבודה' וע"י הכפיה מבדילים אותם 'לקדשם' ולהכינם לעבודה.⁸

והנה מסיודור דברי הרמב"ם בהלכותיו מבואר שגם החיוב לכבדם לפתוח ראשון וכו' נובע גם הוא מאותו ענין לקדשם ולהכינם לקרבן [שכתב דין הכבוד כהמשך אחד לחיוב להכינו לעבודה. ובמהדורת פרנקל הכל הלכה אחת]. וכן מבואר בספר החינוך. ומזה מבואר שמהות המצוה היא שעל ישראל להבדיל את שבת הכהונה להיות מיוחדים לתפקידם, כלשון הרמב"ם שם: 'הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות... ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן שנאמר וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב. וצריך כל אדם מיישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם...'. נמצאת אומר:

ד אמנם ההלכה חילוק זה בין איסורי כהונה לשאר איסורים לא הובא בפוסקים, וכבר עמד על כך הבית-מאיר (אה"ע 1, ג) דנראה דלא קיי"ל להלכה כתירוץ זה שבגמ', וכן כתב המנ"ח לשמוע מהשטת הרמב"ם בספר היד דין הוצאת אשה פסולה מכהן בכפיה (אמנם בתשובה כתב שמתירימים הכהן עד שיצויא. והובא בפוסקים אה"ע 1, ו, אך דין זה שייך לכאן בכל פסולי חיתון), ממשע שלדינא אין כופים אלא מצד הדין הכללי שבכל התורה. ויתכן שהפוסקים דלא ס"ל דין כפיה מיוחד בוקדשתו, סוברים דברייתא דדפנו שהיא מספרא דסתמא רבי יהודה, אולה כשיטתיה בתוספתא סנהדרין גבי כיבוד כה"ג דוקדשתו על כרחו, אבל לחכמים אינו אלא מרצון הכהן, ורק יש דין כללי דכפיה על המצוות. אך בדעת הרמב"ם שהביא דין כפיה בספר המצוות, צ"ל שנכלל זאת דבריו בספר היד שנצטוו להבדילו ולהכינו לקרבן.

האופן השני, עפ"י המבואר מדברי הרמב"ם ששם שענין נתינת הכבוד לכהנים הוא נתינת הגדולה לה' יתברך שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו, וכן האריך בספר החינוך שם. ואם כן מצד זה שונה כיבוד הכהן מכיבוד רבו, שכבוד רבו כבוד ידידיה הוא כפי שלמדו מ'ותורתו' - תורה דיליה [וכל חכם חכמתו מיוחדת לו לפי מה שהוא] ועל כן חכם שמחל על כבודו כבודו מחול, משא"כ כיבוד הכהן ענינו כבוד לאדון ע"י מתן כבוד למשרתיו ולכן לא מועילה מחילת הכהן על כבודו, שאין זה 'כבודו' אלא כבוד שמים [כדוגמת מה שחידש הגרי"ז (בהל' ת"ת) בשיטת הרמב"ם דדוקא על חיובי הכיבוד המיוחדים לרבו מובהק מהניא מחילת הרב, שהם בגדר 'חיוב' לרבו והינו בעלים על החיוב למחול עליו, אבל לענין קימה בפני ת"ח לא מהניא מחילה, שהיא 'מצוה' לשמים לכבד בקימה כל ת"חאפילו אינו רבו, ומשום כבוד התורה הוא, ולכן אין מועילה בזה מחילת החכם].

ועוד בה שלישייה, לכשנעמיק בלשונו הרמב"ם, דהנה בגדר מצוה זו כתב בספר היד (פ"ד מכלי המקדש והעובדים בו) 'ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן וכו'. והגרי"פ פערלא (ח"ג עמ' 293) הקשה סתירה בין דברי הרמב"ם בסהמ"צ שהגדיר המצוה לכבדם ולנשאם לפתוח ראשון וכו', לדבריו ביד החזקה (בגוף ההלכות וברמזי המצוות שבפתיחת הל' כלי המקדש) שהמצוה היא לקדשם ולהכינם לעבודה. וכתב שהרמב"ם חזר בו בספר היד. והדברים רחוקים, וביותר שהרמב"ם עצמו כתב במנין המצוות הקצר - שהוא פתיחה לספר היד - בגדר המצוה 'לחלוק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדושה', וא"כ הרי הקושיא היא מספר היד גופא ואין לומר שחזר בו.

אכן נראה שאין כאן סתירה כלל, דהנה לא פירש לנו הרמב"ם מה ענין הכנתם לקרבן, ומאין הוציא דבריו אלו - וברור שכוונתו להלכה המובאת בתורת כהנים ובגמ' שנתחייבנו להפרישו מליטמא למתים ומנשים פסולות, וזהו ענין הכנתם לקרבן, שהרי שנינו בבכורות שכהן הנושא נשים בעבירה או נטמא למתים פסול לעבודה. ונקט הרמב"ם שהוא דין דאורייתא, וכפי שכתב הרא"ם בתשובה (נט), וכן מורה פשט לשון הרמב"ם בפירושו המשנה בסוטה (פ"ג מ"ה), ומקורו בתו"כ עה"פ לא יטמא בעל בעמיו להחלו' - שאם נטמא נהוג בו חולין. והנצי"ב בהעמק דבר פירש לפי"ז פשוטו של מקרא [והיינו באותה עת שהוא נשוי לפסולות עד שיעשה תשובה, ולא שמתחלל לגמרי מהכהונה שהרי אם פירש מן האיסור כשר. ואף בהיותו נשוי לפסולה פסק הרמב"ם (ביאת מקדש ו, ט) שאם עבד לא חילל עבודה. אבל הריטב"א (יבמות פה) נקט שהפסול הוא רק מדרבנן].

ב וע' בבאה"ל קכת, מא דלכו"ע דין זה אינו אלא קנס דרבנן.

ג ושמו זהו המקור למה שנראה מפרש"י בקדושים כא שאסור לכהן להטייל מום בעצמו, שבכך הוא פוסל עצמו מעבודה. ובוה יל"פ הנראה מפרש"י בחולין לה. שאסור לכהן לטמא עצמו, והקשו הלא אינו מוזהר אלא על טומאת מת (וע' גם רש"י יומא פ: ובגה"ש שם) - אך יתכן שמכלל 'קדשתו' למדנו שאף הכהן עצמו מוזהר שלא לפסול עצמו מעבודה, אף לא באופן זמני.

למחול עליה לגמרי]. - אך להאמור אתי שפיר דהכא שאני שאין זה ענין עצמי של כבוד אלא כדי להבדיל זרע הכהנים להיותו קדוש ומנושא, ולכן לענין זה סגי כשהוא הקובע למי לתת ראשון דשפיר איכא הבדלה על ידי כך, משא"כ לומר שאינו חפץ כלל בכיבוד, לאו כל כמיניה.¹ [ובזה יש להטעים הנוסח 'ברשות הכהן' בברכת הזימון ומה לנו להזכיר את נתינת רשותו הלא כיון שמחל על כבודו מחל - אלא מפני שבאמירה זו גופא אנו מקיימים מצות 'וקדשתו' אף להרמב"ם שאי אפשר לכהן למחול, שבזה שמזכירים שהכהן הוא הנותן רשות לאחר לברך הרי בזה גופא אנו מבדילים ומנשאים אותו].

ג) והנה המנ"ח (רסט) כתב שמצד הסברא נראה שאין מצות 'וקדשתו' ביחס לכהן בעל עבירה, והשוה זאת לכיבוד אב ואם שלדעת רוב הראשונים אין חובת כיבוד ברשעים. אלא שכבר העיר שמדברי השו"ע והפוסקים (באו"ח קכח) משמע שרק בכהן העובר על מצוותיו אין חובת 'וקדשתו', ולא בשאר עבירות. ובאמת היא פלוגתא בראשונים, דבנמו"י (מגילה כח) הביא שיטה שבכל עבירה ליכא חיוב כיבוד, ואילו שיטת הריב"ש (צד) שרק בעובר על מצוות הכהונה ליכא חיוב כיבוד. ובלשון הרמב"ם בספה"מ מדויק דס"ל כהריב"ש, שכתב שהתנאים המחויבים למצות כיבוד מבוארים במסכת בכורות, והיכן מבואר בבכורות דין כבוד הכהן - אלא ודאי כוונתו למשנה בבכורות (מה) שכהן הנטמא למתים או שנשא פסולות נפסל מן העבודה. ולהאמור מבוארת היטב סברת הרמב"ם לשיטתו, דבכיבוד אב ואם דעיקר המצוה הוא הכבוד מובן שברשע אינו ראוי לכבוד, אבל בכהנים שאין ענין הכבוד כשאר מצות כיבוד אלא ענינו להבדיל את הכהנים להכינם לעבודה אם כן גם בכהן רשע איכא המצוה לכבדו ולהבדילו כיון שכשר לעבודה". ודוקא הנושא נשים פסולות וכד' שאינו ראוי לעבודה כנ"ל אין מצוה לכבדו, דאדרבה - אצלו קיום מצות ההבדלה הוא ע"י כפייתו לפרוש מאיסורי הכהונה המחללים אותו מקדושתו.

וי"ש להראות מקור הרמב"ם לכל שיטתו, דהנה התומים (טו) נקט - עפ"י לשון תנא דבר"י 'וקדשתו לכל דבר שבקדושה' - שאין המצוה לכבד הכהנים אלא לענין דבר שבקדושה, ולכך לא מצינו שיש להקדים כהן בבואו לדון כמו שמצינו בת"ח. וכן צדד הפמ"ג (קלד). אלא שהעיר הפמ"ג ממה שאמרו 'ליטול מנה ראשון' בסעודה, ודחק דהיינו דוקא בסעודת מצוה. והנה אף שכן כתב המפרש בנדרים (סב) דמיירי בחלוקת קדשים, אבל רוב הראשונים פירשו כפשוטו אף בסעודת חול. וכן קשה מהירושלמי בברכות (שהביא רעק"א בגליון הרמב"ם) שממצעים הכהן בדרך,

1 תדע, דמבואר בפוסקים (באו"ח קלו מתשו' רמ"מ) שהפנס אינו ראוי ליתן עלייתו לאדם אחר, ומ"ש בכהן - אלא שם המבוקש הוא הכיבוד עצמו וכל שאינו עולה אינו מתכבד ושוב אין לו כל זכות בעלייה, משא"כ הכהן המבוקש הוא הבדלת הכהן ורוממותו, ועל כן כל שהוא הקובע למי לתת מתקיים ענין זה.

2 ונראה מזה דלאו דוקא אם נותן רשות לאדם מסוים לברך אלא כל שנותן רשות לאחר לברך מתקיימת המצוה. ורק כשאומר לא ניהא לי בכבוד לאו כל כמיניה.

ח ויש לבאר טעם הנמו"י שכתבים בעלי עבירות לא נתחייבו לכבדם (וע' בחינוך). שבנתינת הכבוד לבעל עבירה אין בזה פעולת הבדלה ורוממות למשרתי ה', אדרבה בגלל רוממות הכהנים וקדושתם אין ראוי לכבד כאלו שאינם הולכים בדרכו של אהרן.

אין גדר המצוה נתינת כבוד כענין בפנ"ע, כשאר מצות כיבוד שהוא בא לטובת מקבלו, אלא ענינה להבדיל את הכהנים לעבודה וליחס להם קדושה [וכפי הלשון בתרגום החדש של ספר המצוות. וכן הביא הנמו"י (במגילה כח) את לשון הרמב"ם], להיותם מובדלים ומרוממים משאר העם. ומובנת אם כן סברת הרמב"ם לשיטתו שאין הכבוד תלוי ברצון הכהן כבשאר מצוות שבכבוד, כי מצות הכבוד מטרתה להבדיל את הכהנים ולקדשם ואין התכלית בכבוד עצמו. ונמצא עתה שכל שלשת האופנים שנתבארו בסברת הרמב"ם עפ"י דיוק לשונותיו, שורש ענינם אחד, דכיון שאין המצוה בכבוד עצמו אלא יסודה בהבדלת הכהנים, מובן שאין זה כבודו של הכהן הפרטי אלא כבוד כל השבט הזרע הנכבד של הכהונה, וכמו"כ אין זה כבוד עצמי שלהם אלא כבוד ה' יתברך שבחרם והבדילים לעבודתו.²

ולפי זה מיושבת הסתירה שהקשה הגריי"פ בין דברי הרמב"ם בספר המצוות לדבריו ביד, דלעולם יסוד המצוה אחת הוא - להבדילים בהבדלה של קדושה, ובאופני ההבדלה נכללים כמה דברים; הפרשתומכל דבר המעכבו מלעבוד, והנהגת כבוד ורוממות באופן חיובי, לפתוח ראשון וכו'.

ואפשר להטעים הדברים עוד עפ"י ד הגר"ח (ע' שיעור ב ובהרבה מקומות) שדרך הרמב"ם ברמזים להגדיר את קיום המצוה ועיקר ענינה ואילו בפנים ההלכות מבאר את מעשה המצוה, והכא נמי המצוה מתקיימת בכך שהכהן מנושא ומובדל משאר העם [וכמו שנחשבים הכהנים כעם בפני עצמם, 'עם קדושין'] וכלשון הרמב"ם ברמזים בריש הל' כלי המקדש, ואולם אופני עשייתה הם ע"י הפרשתו מכל דבר המעכבו מלעבוד וגם ע"י הנהגת כיבוד מעשית לפתוח ראשון וכו', וכדיבאר בהלכות עצמן בתחילת פ"ד מכלי המקדש.

ומיושבתו מעתה גם טענת המזרחי כיצד נלמדים מקרא ד'וקדשתו' שני ענינים חלוקים, כפיה על אזהרותיהם וכבוד הכהנים, דלעולם אין אלו שני ענינים נפרדים אלא שני אופנים לקיום המצוה האחת של הבדלת הכהנים.

מעתה נפתח הפתח ליישב דברי הרמב"ם שמצוה לכבדו אפילו אם ממאן הכהן, עם הסוגיא בגטין דמדינא רשאי הכהן ליתן לישראל לקרוא ראשון, ועיקר התירוץ נמצא בהגהות ר"ב פרנקיל (בהגהותיו לשו"ע או"ח סוס"י קכח) בקיצור אמרים, לחלק בין אם הכהן מרשה לישראל אחר לקרוא תחתיו שזה היה מועיל שפיר מעיקר הדין דהכבוד מתקיים בזה גופא שהוא המרשה לאחר לקרוא תחתיו, לבין אם אומר בסתם איני חפץ שתכבדוני דלא מהניא מחילתו [וכן מדוייק בלשון הסמ"ג (המובא במג"א רא) שאם הכהן רוצה לחלוק כבוד לאחר רשאי. ולא כתב סתם למחול על כבודו]. ולכא' קשה הרי לא מצינו בשום ענין של כבוד שיכול להעביר הזכות לאחר ובכך תתקיים מצות הכיבוד, אטו אם יאמר הת"ח לקום בפני אחר מתקיים בזה דין כבוד [ואם באת לומר שהוא זכות ממונית שיכול להעבירה לאחר, הלא כמו"כ יוכל גם

ה ויש להוסיף ולומר שאף הכהן עצמו מצוה במצוה זו להבדלת הכהנים משאר העם, דהלא הן פרשתא לכהנים נאמרה, ועל כן אין הכהן רשאי למחול ולהשוות עצמו לשאר העם.

קכה). ובהגהות מיימוניות (פ"ג מהל' עבדים) נקט - עפי"מ שהביא מכמה מקומות דמצינו ע"ע ומשרת כהן, שלדעת הבבלי אין איסור שימוש בכהן אף על פי שאינו מוחל, שאין השימוש סתירה לכבוד. והסמ"ג (מצוה עא) חילק באופן אחר, דשימוש בחנם אסור ובשכר מותר מפני שהוא להנאת הכהן. והט"ז (סוסי" קכה) כיוון מדנפשיה לדבריו. ועכ"פ שיטת ר"ת צריכה ישוב, מאי שנא איסור השתמשות בכהן שאינו נוהג בזמן שאין בגדיהם עליהם, משאר עניני כיבוד שנוהגים בכל זמן.

ולכאורה היה אפשר ל"עפ"י פשטות לשון הירושלמי שאיסור השתמשות בכהן הוא דין נפרד לגמרי ואינו שייך למצות 'וקדשתו' כלל אלא כעין דין מעילה אבל אין בזה סתירה לכבוד כאשר משתמש בו, שהרי רגילות הוא בין אדם לחברו לעשות שירות זה לזה, ובפרט כשיוצק מים על ידי אדם חשוב הרי אדרבה מתכבד הוא בכך. ועל כן שפיר שייך לומר שאיסור השימוש הוא דוקא בשעה שהכהנים מכהנים דומיא דכלי המקדש, ולא בזה"ל. משא"כ דין 'וקדשתו' שאינו שייך לזמן שהם מכהנים דוקא. ואולם מסתבר דגם להירושלמי איסור השתמשות בכהן נובע ממצות וקדשתו ואינו דין נפרד, וכמו שנקטו הכת"ס (ח"א טו) והגרי"פ, שהרי ודאי אין ענין 'מעילה' כפשוטו, אלא שבא הירושלמי לומר שאף שימוש נכלל בגדר המצוה לקדשו, כפי שמצינו בכלי שרת איסור בשימוש. ועל כן שיטת ר"ת צריכה באור, מאי שנא שימוש משאר הנהגות כבוד לענין הזמן הזה. וביותר קשיא על שיטת ר"ת מהת"כ הנ"ל שהתרבה חיוב כבוד גם בכהנים בעלי מומין, והרי אינם עובדים.

והנה המג"א (רא) צדד ליישב מנהג העולם שאין מקפידים להקדים הכהן [הגם שנקט למעשה ליזהר בזה, וכ"פ המשנ"ב] - דאפשר משום שאין אנו בקיאים ביחוסיהם כהונה. וכבר הקשו הלא מכל מקום מכלל ספקא דאורייתא לא יצא, ועוד הלא סומכים על חזקה זו לענין שאר הלכות כגון פדיון הבן בכרכה, ומה טעם דלא ניזל בתרה לחומרא.

אך להאמור יש ליישב, שנקט המג"א שענין הכיבוד הוא להכינם לעבודה וכלשון הרמב"ם הנ"ל, ונקט דבכהני חזקה שאינם כשרים לעבוד בלא יחוס, אין מצוה זו נוהגת, ואזיל המג"א לשיטתו (רפב סק"ו) שכהן קטן אין כלפיו מצות עשה דוקדשתו כיון שאינו יכול להקריב וכתב 'כי את לחם אלקיך הוא מקריב', והכי נמי בכהני חזקה. אלא שכבר הקשה רעק"א (נגליון או"ח רפב) על המג"א הלא בתו"כ נתרבו אף בעלי מומין הגם שפסולים לעבודה [ויש לישב עפ"י ד התורת-רפאל דבע"מ שאני מפני שאוכלים הקדשים ואכילתם כעבודה המכפרת, משא"כ קטנים שאין להם דין חלוקת קדשים ואכילתם אינה מכפרת כעבודה].

אכן לפי כל הנ"ל יש לנו מבוא להבנת שיטת ר"ת באופן המיושב יפה בלשונות המקראות, דהנה בתו"כ אמרו על הכתוב כי את אשי ה' וגו' - זה גרם להם. ולבתר הכי דרש מ'זהו קדש' - לרבות בע"מ. והדברים מתמיהים, אם הגורם הוא משום הקרבתם א"כ כיצד נכללו בעלי מומין במצוה הלא אינם כשרים לעבודה. ויש לומר שלדעת ר"ת שני דינים יש, הנלמדים מתרי קראי; 'קדושים יהיו לאלקיהם' - לקדשם ולהבדילם להיות משרתי ה'. דין זה אמור רק כאשר הם מכהנים, כפי שממשך

דמוכח מזה שאף בעניני הרשות יש לכבד הכהן לפתוח ראשון. וכן כן כתב הריטב"א (במגילה כח) שגם כהן צריך לכבדו בקדימה בדין, ודלא כהתומים. [וע' בספר 'חשבונות של מצוה' להגאון האדר"ת שהאריך בזה, וע"ש שכתב שלא יפה עשו כשהקדימו בספר את הסכמתו להסכמת המהרש"ם כיון שהמהרש"ם היה כהן]. אך כבר פירש הרא"ש בנדרים (סב) מה דאמרינן 'לכל דבר שבקדושה' - בכל דבר שיראה גדול ומקודש, הרי שפירוש 'דבר שבקדושה' אינו מגדיר את הענינים שבהם נתחייבנו לכבד, אלא מבאר את קיום הדין ותכליתו, לנהוג ולייחס אליו קדושה, וה'קדושה' קאי אקדושת הכהן, לא על קדושת אותה פעולה המסוימת, וכלשון רש"י בפרשה 'נהוג בו קדושה, לפתוח ראשון בכל דבר' - הרי ששינה מלשון הש"ס 'דבר שבקדושה' כדי לבאר שהפירוש 'לכל דבר שבקדושה' היינו כל דבר שעל ידו יתקדש הכהן. והטעם, כי יסוד המצוה להבדילו להיותו מרומם, ועל כן כל מיני הבדלה ורוממות נכללים בה. אם כן נראה שזהו מקורו של הרמב"ם, שהרי לשון הכתוב 'וקדשתו' [לא נאמר 'וכבדתו' או 'וכופהו'] ששורש המצוה היא לנהוג בו קדושה, וזה מתקיים באופן מעשי בין ע"י כפיה באזהרותיו בין ע"י ניהוג הכבוד לרוממו ולייחס אליו מעלת הקדושה.

והנה התוס' והרא"ש בחולין (פו) נקטו - בניגוד לשאר ראשונים - שכיבוד הכהן לקרוא ראשון אינו חיוב דאורייתא [ובמג"א (רא) הביא שהיא פלוגתת אמוראים בירושלמי], שמשום כך כתבו שישראל שעלה במקום הכהן אינו חייב לשלם לו עשרה זהובים כדין החוטף מצוה מחברו. ומבואר מדבריהם שהשוו זאת לדברים שהכהן זכאי בהם וכמו מתנות כהונה שזיכתה לו תורה, ועל כן נקטו שאילו היה דין זה מדאורייתא, בדין שישלם לו על זכות זו של קריאה ראשון, וכן היה זכות לכהן לתבוע בדין לקיחת מנה ראשון - ומשמע שבעיקר ענין הכבוד נקטו כסברת מהר"ם שהוא דבר השייך להם שעל כן ברצונם יכולים למחול על זכות זו הלכך בדין היה שיכולים לתבוע זכות זו בדין. אבל הרמב"ם הגם דס"ל שהמצוה מדאורייתא, ודאי יודה שאין הכהן יכול לתבוע כבודו בדין מטעם אחר, דלשיטת הרמב"ם הרי אין עיקר המצוה בכבוד ואין זה זכותו של הכהן דלא מצי למחול, אלא היא מצוה עלינו להבדילו ולהכינו לעבודה.

ד הרי נתבארה שיטת הרמב"ם בגדר מצוה זו, שאינה מצות 'כיבוד' בעלמא אלא מצות 'הבדלה' שממנה נובעות הנהגות המעשיות של כפיה על נישואי פסולות והנהגה חיובית של כבוד. ומעתה יש מקום לומר בשיטת ר"ת ששני דינים איתנהו במצוה זו, ובזה ידוקדקו היטב פשוטם של המקראות; -

דהנה נשאל ר"ת על כהן אחד שיצק מים על ידיו והלא איתא בירושלמי שאסור להשתמש בכהן והמשתמש בו הריהו כמועל שהושוו הכהנים לכלי שרת בקרא דעזרא. ותירץ ר"ת שבזמן הזה שאינם עובדים במקדש אין איסור להשתמש בהם. והקשו לו אם כן אף שאר עניני כבוד לא יהיו נוהגים בזמן הזה מפני אותו הטעם. ולא השיב. ורבנו פטר פירש שלכך מותר להשתמש בכהן, מפני שהוא מוחל על כך. והוכיח כן מהגמרא בקדושין (כא) שמצינו עבד עברי כהן. וכן נפסק ברמ"א (סוסי"

מקריב, דהיינו מצות הבדלה והכנה לעבודה כנ"ל [ומזה נובע גם הדין לכפותו על איסור נשים פסולות, כדיליף בתו"כ מ'וקדשתו'] ומלבד זה 'קדש יהיה לך' - דהיינו ענין נוסף שיהיה הכהן מכובד ומקודש, אף בלא שייכות לעבודה וכגון בבע"מ או בזמן הזה, ומתורצת היטב שיטת ר"ת.

ובדרך זו יתפרשו גם דברי החת"ס (בחדושי לגטין) שפירש דרבנו פטר בא לפרש ולישב שיטת ר"ת, ושני הטעמים שכתבו ר"ת ורבנו פטר נצרכים ומשלימים זה את זה, דטעמא דמחילה לבדו לא סגי, דסו"ס כבוד שמים מי מוחל והרי הכתוב תלה קדושתם בכך שהם משרתי גבוה שמקריבים לחם אלקיהם, ועל כן הוצרך ר"ת לומר שהיות ועתה אינם משרתים לגבוה ליכא אלא ענין כבוד דידיהו, ועל זה מהניא מחילה. ולפי האמור הרי הם שני הדינים הנ"ל; דין 'הבדלה' שנאמר על עובדי ה' במקדש, ודין זה שייך רק בזמן שעובדים בפועל לפי ר"ת, וכלפי זה לא שייך מחילה. ועוד דין 'כיבוד' של הכהנים, השייך בכל זמן אלא שעליו מועילה מחילה. ועל כן בהצטרפות שתי הקולות, שאין הכהנים עובדים בפועל בזה"ז וגם מוחלים על כבודם - אין חיוב לכבדם.

^י ולפי"ז יוצא דבר חדש, שלא אמרו 'דפנו' מצד הדין המסוים של כהנים (לא מהדין הכללי של כפיה על המצוות) אלא כהן הכשר לעבודה, ולא בבע"מ או בזה"ז הגם שמוהר על הפסולות ועל הטומאה (רמ"א). אך י"ל דלענין פסולות שעי"כ 'מחללו' מעבודה באותה שעה, מצווים אנו אף כשאנו עובד בפועל, דמ"מ צריך שיהא ראוי ומוכן לעבודה, ורק לענין שימוש נקט ר"ת דתליא בעבודה בפועל, שהרי אין בשימוש פסולות מעבודה.

הכתוב 'כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים' - זה גרם להם, ומצד דין זה נובע איסור ההשתמשות בכהן שהרי בכך שמשמש בו הריהו כמועיל בכלי שרת שמשנהו מיעודו [כמבואר בגמרא מעילה (יח) אין מעילה אלא 'שינוי'] והכא נמי היות והכהן עומד לעבודת ה' הרי השימוש בו לעבודת הדיוט הוא שינוי מיעודו ויחודו, ואולם משום חוסר הנהגת כבוד גרידא אין בזה, שהרי כן דרך הבריות איש את רעהו יעזורו. [וכן נובע מזה הדין לכפותו על איסור טומאה כדיליף בתו"כ שם מ'קדושים יהיו']. ואולם מלבד הדין המסוים שצריך להבדילו כדי ליחדו ולהכינו לעבודת שמים נאמר דין נוסף של 'כבוד' - לכבד הכהן בגלל קדושתו ומעלתו, וזה נתרבה מ'והיו קדש' - והוא ענין נפרד של מצות כיבוד, מלבד ענין הכנתו לכהונה, ומצד הדין הזה נתרבו אף בעלי מומין שאינם עובדים שמ"מ הם מזרע אהרן, וכדיליף לה התו"כ מקרא ד'והיו קדש'. וענין זה של כבוד הרי שייך אף בזה"ז.^ט וכן אתה אומר במקרא השני, 'וקדשתו - כי את לחם אלקיך הוא

^ט ולפי"ז יוצא שמותר להשתמש בכהן בעל מום אף בזמן הבית, כגון אטר יד שאינו כשר לעבודה. ובכך אפשר ליישב באופן נוסף כל המקומות שנראה בהם שכהן יכול להיות שכיר ומשרת ועבד, אך בקדושין כא: מבואר שאף כשאנו בע"מ משכח"ל עבד עברי כהן, ע"ש. וצ"ל דההיא בזה"ז מיירי או כשאר תירוצים דמחילה מועלת או בשכר שאני.

